

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ETNOLOGIE

HISTORICKÉ VĚDY – ETNOLOGIE

TEREZA HEJZLAROVÁ

**UMĚLECKÉ ŘEMESLO STŘEDNÍ ASIE
NA PŘÍKLADU SBÍRKY NÁPRSTKOVA MUZEA**

**ARTS AND CRAFTS OF CENTRAL ASIA
ON THE EXAMPLE OF THE COLLECTION OF THE NÁPRSTEK
MUSEUM**

TEZE DIZERTAČNÍ PRÁCE

VEDOUCÍ PRÁCE – PHDR. JAN PARGAČ, CSC.

2014

ÚVOD

Oblast Střední Asie, která je v současném politicko-geografickém významu chápána jako území pěti postsovětských států – Uzbekistánu, Tádžikistánu, Kyrgyzstánu, Turkmenistánu a částečně Kazachstánu,¹ prošla velmi pestrým historickým vývojem, během něhož vstřebávala impulzy různých kulturních vlivů a vytvořila si tak podmínky pro vznik specifického výtvarného projevu. Umělecký vývoj oblasti si do určité míry udržuje kontinuitu z minulých dob až do současnosti, jež je patrná v tradičních uměleckořemeslných odvětvích. Mezi nejvýznamnější bezpochyby patří textilní tvorba zahrnující mimo jiné výrobu koberců, plstí, tkanin a výšivek, umělecké zpracování kovu prezentující se především tvorbou šperků a v neposlední řadě také výroba keramiky.

Pro území Střední Asie bylo typické soužití dvou lokálních kultur, odlišujících se způsobem života. V úrodných oázách žilo usedlé obyvatelstvo věnující se převážně zemědělství, kdežto rozsáhlé stepi, pouště a polopouště obývali kočovní pastevci, kteří chovali obrovská stáda zvířat, především koní a ovcí. Mezi kočovným obyvatelstvem probíhal od konce 19. století, kdy v oblasti sílil vliv Ruska, nucený a poměrně intenzivní proces sedentarizace. I přes tyto velké změny se zde polokočovní způsob života uchoval. K etnikům, která vedla kočovný či polokočovní život, patřili Kyrgyzové, Kazaši, větší část Turkmenů a Karakalpaků a horší Tádžikové. Z Uzbeků jsou to polokočovné kmeny (např. Lakai, Kungrat), pocházející z potomků středověkých kmenů z oblasti Dašt-i Kipčak (Kypčacká step).

TEZE

Za jednu z nejvýznamnějších etap z hlediska ještě kvalitní uměleckořemeslné produkce po stránce materiálu i zpracování lze považovat období od druhé poloviny 19. do počátku 20. století, z něhož máme k dispozici mnoho dokladů. Mezi významné doklady patří záznamy cestovatelů a především etnografů, kteří ve Střední Asii prováděli četné terénní výzkumy. Velmi cenným zdrojem pro studium uměleckořemeslné produkce z období od druhé poloviny 19. do počátku 20. století jsou také předměty uchovávané v muzejních sbírkách. Právě doklady z tohoto období se staly základem pro revitalizaci tradičních uměleckých řemesel, kterou nastartovalo vyhlášení nezávislosti na Sovětském svazu v roce 1991, kdy se

---

¹ V místním historiografickém pojetí se vždy hovořilo o dvou celcích – Střední Asii a Kazachstánu.

středoasijské státy v rámci národního sebeuvědomění a hledání nové identity začaly navracet ke kulturním odkazům a tradičním hodnotám.

Dizertační práce se věnuje uvedeným odvětvím uměleckého řemesla na příkladu sbírky Střední Asie Náprstkova muzea, která doposud nebyla odborně zpracována, a která představuje hlavní předmět výzkumu. Z časového hlediska se větší pozornost zaměřuje na uměleckořemeslnou produkci v období od druhé poloviny 19. do počátku 20. století vzhledem k unikátnosti sbírkových předmětů (především v kontextu střední Evropy) pocházejících právě z tohoto období, ale i vzhledem k současné uměleckořemeslné tvorbě, která z tohoto období čerpá inspiraci v ornamentice či barevnosti, a rovněž uplatňuje tehdejší technologické postupy a materiály. Opomíjeno není ani nastínění situace uměleckořemeslné produkce za éry Sovětského svazu a v období po osamostatnění středoasijských republik v devadesátých letech 20. století. Jednotlivá témata také doplňují data získaná během vlastních terénních výzkumů v dílnách v Uzbekistánu a Turkmenistánu v roce 2011 a 2012. Terénní výzkumy byly nenahraditelné v poznání technologických postupů, nástrojů, materiálu a ornamentiky a výrazně napomohly k odbornému zpracování sbírky Střední Asie. Srovnávání teoretických znalostí s praktickými příklady se ukázaly jako velmi cenné, především z důvodu vyvarování se chybných interpretací dat získaných z literatury. Vzhledem k návratu k tradičním uměleckořemeslné tvorbě ve Střední Asii bylo možné sledovat tradiční postupy, ale také inovace a změny, ke kterým zde pochopitelně dochází. Při výzkumech byla pořízena také bohatá audiovizuální dokumentace, která tvoří nezbytnou součást dizertační práce. Podrobná analýza vybraných jevů z hlediska teoretického, muzeologického a empirického tak umožnila adekvátní a odborné zpracování sbírky Střední Asie z fondu Náprstkova muzea.

Jádro dizertační práce tvoří sedm kapitol (bez úvodu a závěru). První kapitola představuje úvod do problematiky a z tohoto důvodu se obecně zabývá způsoby organizace řemesla ve Střední Asii. Následujících pět kapitol se věnuje konkrétním druhům uměleckého řemesla, které reflektují obsah sbírky Střední Asie z fondu Náprstkova muzea. To znamená, že se jednotlivé kapitoly zabývají takovým druhem uměleckého řemesla, jehož předměty jsou ve sbírce Náprstkova muzea buď početně nejvíce zastoupeny, nebo jsou podstatné z hlediska uměleckořemeslné tvorby Střední Asie a pro sbírku samotnou.

V úvodu kapitoly věnující se organizaci řemesla jsou z hlediska tohoto tématu analyzovány rozdíly mezi usedlými obyvateli a kočovníky a začínající změny v organizaci řemeslné produkce v období od druhé poloviny 19. století. Dále je zde stručně představena situace v období sovětské vlády, následného osamostatnění středoasijských republik a

současný stav. Následuje podkapitola věnovaná cechům, která se zabývá jejich strukturou a pravidly, fungováním cechovního systému, kategoriemi a sociální diferenciací řemeslníků, procesem vyučení se řemeslu a obchodního uplatnění výrobků. Druhá podkapitola se věnuje typům řemeslných dílen, které se odlišovaly skladbou a počtem řemeslníků. Zároveň mapuje výskyt řemeslných dílen na území Střední Asie, které jsou zaznamenány v odborné literatuře.

Každá z kapitol věnující se konkrétnímu druhu uměleckého řemesla je obdobně strukturovaná, ale zároveň vychází ze specifík daného materiálu. Jednotlivé kapitoly mají stručný úvod, který seznamuje se základními údaji o daném řemesle. V první podkapitole jsou představeny druhy výrobků, jejich forma a funkce. Následuje část věnovaná používaným materiálům a nástrojům, další podkapitolu tvoří popis technologického postupu. Poslední dva oddíly se zabývají ornamentikou, kompozicí a v relevantních případech barevností.

První z těchto kapitol se zabývá výrobou tkanin od spřádání, přes barvení, až po samotné tkaní. Představeny jsou zde používané materiály, nástroje a technologické postupy při výrobě vlněné, bavlněné a hedvábné příze, z níž se tkaly středoasijské textilie. Každá tkanina měla své zvláštnosti ve vzoru a barevnosti a byla používána pro konkrétní účely.

Další kapitola představuje umění výšivky. Zde je pozornost zaměřena zejména na vyšívané interiérové textilie rozšířené především v prostředí usedlých obyvatel (Uzbeci, Tádžikové), které plnily různé funkce. Kapitola se zabývá tkaninami, sloužícími jako podklad pro výšivku, druhy nití a stehů, motivy, kompozicemi a barevností. Sledovány jsou též rozdíly mezi výšivkou usedlých a kočovných obyvatel. Do této kapitoly je také zahrnuta obdobně strukturovaná podkapitola zabývající se tématem zlaté výšivky, která má ve Střední Asii velmi dlouhou tradici a vyznačuje se určitými specifiky.

Následuje kapitola zaměřená na výrobu koberců, která je spojena především s nomády. Mezi nejproslulejší patří turkmenské koberce, jimž je zde věnována největší pozornost vzhledem k jejich zastoupení ve sbírce Střední Asie Náprstkova muzea. Analyzovány jsou rovněž rozdíly kobercové produkce jednotlivých turkmenských kmenů. Představena je výroba koberců tkaných, vázaných a plstěných. Posledně jmenované jsou typické především pro Kazachy a Kyrgyzy. Nastíněna je také karakalpacká a uzbecká kobercová tvorba.

Umělecké zpracování kovu reprezentuje kapitola věnovaná středoasijským šperkům, které zde plnily nejen funkci estetickou, ale především magickou. Pozornost je zaměřena na druhy šperků, způsob nošení a jeho případným změnám. Představeny jsou rovněž tradiční technologie a materiály. Zohledněny jsou také rozdíly ve šperkařské tvorbě usedlých obyvatel a nomádů. Větší pozornost je věnována uzbeckým, tádžickým a turkmenským šperkům vzhledem k jejich zastoupení ve sbírce Střední Asie Náprstkova muzea.

Blok kapitol věnujících se konkrétním druhům uměleckého řemesla uzavírá kapitola představující tradiční středoasijskou keramiku, která se produkovala zejména v prostředí usedlé kultury. Prezentovány jsou zde druhy keramických výrobků, které byly určeny pro konkrétní účely, dále materiál a tradiční nástroje. V technologickém postupu jsou zohledněny rozdíly při výrobě keramiky glazované a neglazované, pozornost je věnována také barevnosti, která měla svůj význam v rozlišení jednotlivých regionálních stylů.

Poslední kapitola zúročuje předchozí bádání a předkládá zpracování sbírky Střední Asie z fondu Náprstkova muzea. V úvodu jsou představeny základní údaje o sbírce, tzn. její početnost, obsah a geografická lokace předmětů. Následuje podkapitola seznamující s vývojem a původem sbírky, tzn. s konkrétními původci a daty akvizic. K tomuto účelu jsem vypracovala také akviziční tabulku, která přehledně mapuje původce, datum akvizice, způsob akvizice a sbírkový předmět prostřednictvím inventárního čísla. V další podkapitole je sbírka klasifikována do několika skupin s ohledem na obsah sbírky. První skupinu tvoří tkaniny a s nimi související oděv a oděvní součásti, druhou výšivka a zlatá výšivka, třetí koberce, čtvrtou šperk, pátou kovové nádoby, šestou keramika, sedmou hudební nástroje a osmou předměty denní potřeby. V každé skupině jsou představeny odpovídající sbírkové předměty, jejich zastoupení a význam. U skupin předmětů, jimž nebyla věnována detailní pozornost v předchozích kapitolách o jednotlivých druzích uměleckého řemesla, jsou předměty zasazeny do historického kontextu a jsou zde představeny podle stejné struktury (materiály, technologie, ornamentika). Text je zaměřený převážně na předměty, které se vyskytují ve sbírce, a je na ně odkazováno prostřednictvím inventárních čísel. Kapitulu uzavírá inventář sbírky, který tak představuje cíl mé badatelské práce. Inventář prezentuje všechny předměty rozdělené podle výše uvedené klasifikace. Každý předmět je opatřen popiskou v češtině a angličtině uvádějící inventární číslo, název předmětu, geografickou lokaci, dataci, materiál, techniku, případně ornamentiku a rozměry. Součástí kapitoly je také pět grafů zpracovávající obsah sbírky z geografického, materiálového a akvizičního hlediska.

ZÁVĚR

Umělecké řemeslo hrálo v historii a kultuře Střední Asie vždy velmi důležitou roli. Řemeslné výrobky zde byly odedávna předmětem obchodu, což bylo umocněno také zeměpisnou polohou oblasti, kterou procházela proslulá Hedvábná cesta. Uměleckořemeslná produkce tvořila jeden z hlavních faktorů ekonomiky usedlých i kočovných obyvatel a nacházely se v ní nejen běžné, ale také exkluzivní výrobky vysoké umělecké hodnoty, které byly určeny pro

majetné vrstvy obyvatelstva nebo na export. Podle svědectví mnohých historických pramenů byly již starověké a středověké středoasijské výrobky ze zlata a stříbra, hedvábné i bavlněné tkaniny a koberce předmětem mezinárodního obchodu.

Současná státní politika středoasijských republik si je vědoma této proslulosti a snaží se o revitalizaci tradičních uměleckých řemesel. Pozornost je nyní zaměřena na zvýšení sociálního a profesionálního statusu řemeslníků, ekonomickou podporu a propagaci uměleckořemeslné produkce. V této souvislosti se začal jednotlivým řemeslníkům udělovat titul Národní mistr za zásluhy v oblasti rozkvětu tradičních uměleckých řemesel. Zakládají se také nové organizace, které sdružují řemeslníky z různých oborů uměleckého řemesla. V Uzbekistánu je to například asociace Hunarmand či Mussavir, v Tádžikistánu byla založena na podporu tradičních řemesel východního Pamíru asociace Yak House, v Kyrgyzstánu působí organizace CACSA ((The Central Asian Crafts Support Association), která sdružuje skupiny řemeslníků ze všech středoasijských republik. Tradiční středoasijská řemesla jsou podporována také mezinárodními organizacemi, jako je například UNESCO. O propagaci uměleckořemeslné produkce formou výstav se snaží nově založené galerie² a muzea, formou workshopů také samotné řemeslnické dílny. Díky ekonomické podpoře se realizují projekty, ve kterých se zájemci o umělecká řemesla učí tradičním technologickým postupům a navrací se k původním materiálům a ornamentice. Základem obnovy se stala uměleckořemeslná produkce z období od konce 19. a počátku 20. století. Pozitivní stránkou těchto projektů je odměňování účastníků formou stipendia, které převyšuje průměrnou mzdu a také poskytování pracovních příležitostí pro nezaměstnané. Projekty se setkaly s velkým úspěchem, protože výrobky tohoto typu se prodají za několikanásobně vyšší cenu než výrobky tovární produkce. Poptávka však stále není příliš vysoká, což je zapříčiněno především malým přílivem turistů do středoasijských republik a vnitřní trh ji není schopen jinak zabezpečit. Ačkoli je kvalita současné produkce poměrně vysoká, hlavní problém tkví v jejím uplatnění za hranicemi Střední Asie, což je zapříčiněno doposud nedostatečnou úrovní *art managementu*. Mezi projekty podporující tradiční umělecké řemeslo se najdou také neúspěšné pokusy. Negativním faktorem je také zákaz vývozu (nejen) uměleckých předmětů starších padesáti let, což samo o sobě lze považovat za pozitivní, ale v konečném důsledku to omezuje jejich odbyt.

I přes tyto problémy jsou význam a hodnota uměleckého řemesla Střední Asie nezpochybnitelné. Tradiční textilie, především koberce, interiérové výšivky a také šperky a keramika právem upoutávají pozornost odborníků specializujících se na orientální umění.

---

² Například velmi aktivní uzbecká galerie Karavana.

V kulturních institucích České republiky jsou ukázky uměleckořemeslné tvorby Střední Asie poměrně skromně zastoupeny, ale lze mezi nimi nalézt unikátní předměty. Hlavními institucemi, které je uchovávají ve svých sbírkách, jsou zejména Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur a Národní galerie v Praze.

Uměleckého řemesla Střední Asie nebylo dosud v našem prostředí předmětem soustavného studia a není zde rovněž komplexnější práce v českém jazyce. Dizertační práce tak představuje téma nepříliš známé a dosud nezpracované.

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE

АБДУЛЛАЕВ, Т. А. – ФАХРЕТДИНОВА, Д. А. *Песнь в металле: Народное искусство Узбекистана*. Ташкент, 1986.

АБДУЛЛАЕВ, Т. А. – ФАХРЕТДИНОВА, Д. А. *Песнь в металле: Народное искусство Узбекистана*. Ташкент, 1986.

ВАСИЛЬЕВА, Г. П. Современное состояние народного декоративно-прикладного искусства туркмен. *Советская этнография*, 1974, № 5, s. 60–73.

ГАВРИЛОВ, М. Ф. *Рисоля сартовских ремесленников: исследование преданий мусульманских цехов*. Ташкент, 1912.

ГОНЧАРОВА, П. А. *Вухоро зардўзлык санъати. Золотошвейное искусство Бухары*. Ташкент, 1986.

ДЕРВИЗ, Г. Г. – ЖАДОВА, Л. А. – ЖДАНКО, Т. А. *Современная керамика народных мастеров Средней Азии*. Москва, 1974.

ДУДИН, С.М. Ковровые изделия Средней Азии. In: КАРСКИЙ, Е. Ф. (отв. ред.) *Сборник Музея антропологии и этнографии*, т. VII. Ленинград, 1928, s. 71–166.

ЖАДОВА, Л. А. *Современная керамика Узбекистана*. Москва, 1963.

ЖДАНКО, Т. А. Изучение народного орнаментального искусства каракалпаков. *Советская этнография*, 1955, № 4, s. 56–69.

ЗАХАРОВА, И. В. – ХОДЖАЕВА, Р. Д. *Казахская национальная одежда XIX – начало XX века*. Алма-ата, 1964.

ИВАНОВ, С. В. – АНТИПИНА, К. И. *Народное декоративно-прикладное искусство киргизов*. Москва, 1986.

ИСАЕВА-ЮНУСОВА, Н. *Таджикская вышивка*. Москва, 1979.

КАРМЫШЕВА, Б. Х. Ткачество и прядение у населения южных районов Таджикистана и Узбекистана (XIX — начало XX в.). In: БРОМЛЕЙ, Ю. В. (отв. ред.) *Проблемы типологии в этнографии*. Москва, 1979, с. 251–264.

МАХКАМОВА, С. *Узбекские абровые ткани*. Ташкент, 1963.

МАСАНОВ, Э. А. Из истории ремесла казахов. *Советская этнография*, 1958, № 5, с. 31–49.

МАСАНОВ, Э. А. Кузнечное и ювелирное ремесла в казахском ауле (вторая половина XIX – начало XX в.). In: *Новые материалы по археологии и этнографии Казахстана*. Алма-Ата, 1961, с. 148–170.

МОРОЗОВА, А. С. *Народное искусство Узбекистана*. Ташкент, 1979.

МОШКОВА, В. Г. Племенные «гёли» в туркменских коврах. *Советская этнография*, 1946, № 1, с. 145–162.

МОШКОВА, В. Г. *Ковры народов Средней Азии конца XIX начала XX века*. Ташкент, 1970.

МУСИНА, Н. К. (отв. ред.) *Об арт-менеджменте. Узбекистан*. Ташкент, 2007.

МЫНЖАСАРОВА, Ш. Ж. Народное ювелирное искусство казахов западного Казахстана. *Советская этнография*, 1978, № 4, с. 99–106.

ПЕРЛИНА, М. *Узбекские сузани. Государственный музей этнографии народов СССР*. Ленинград, 1981.

ПЕЩЕРЕВА, Е. М. Бухарские золотошвей. In: ТОЛСТОВ, С. П. (отв. ред.) *Сборник Музея антропологии и этнографии*, т. XVI. Москва, 1956, с. 265–282.

ПЕЩЕРЕВА, Е. М. *Гончарное производство Средней Азии*. Москва, 1959.

ПИСАРЧИК, А. К. *Народное прикладное искусство таджиков*, Душанбе, 1987.

РАХИМОВ, М. К. *Художественная керамика Узбекистана*. Ташкент, 1961.

РУДЕНКО, С. И. *Древнейшие в мире художественные ковры и ткани*. Москва, 1968.

САДЫКОВА, Н. С. – ЛЕВТЕЕВА, Л. Г. – СУЛТАНОВА, Н. К. *Кустарные промыслы в быту народов Узбекистана IX – XX вв.* Ташкент, 1986.

СИДОРЕНКО, А. И. – АРТЫКОВА, А. Р. – РАДЖАБОВ, Р. Р. *Золотое шитье Бухары*. Ташкент, 1981.

СУХАРЕВА, О. А. К истории художественного ремесла в Узбекистане. In: ТОЛСТОВ, С. П. (отв. ред.) *Сборник Музея антропологии и этнографии*, т. XIV. Москва, 1953, с. 119–139.

СУХАРЕВА, О. А. *Бухара IX – начало XX в.* Москва, 1966.

СУХАРЕВА, О. А. К вопросу о литье металлов в Средней Азии. In: КИСЛЯКОВ, Н. А. (отв. ред.) *Занятия и быт народов Средней Азии.* Ленинград, 1971, s. 147–167.

СУХАРЕВА, О. А. (отв. ред.) *Костюм народов Средней Азии: историко-этнографические очерки.* Москва, 1979.

СУХАРЕВА, О. А. *История среднеазиатского костюма: Самарканд (2я половина XIX – начало XX в.).* Москва, 1982.

СУХАРЕВА, О. А. Орнамент декоративных вышивок Самарканда и его связь с народными представлениями и верованиями (вторая половина XIX — начало XX в.). *Советская этнография*, 1983, № 6, s. 67–79.

СУХАРЕВА, О. А. *Сузани – среднеазиатская декоративная вышивка.* Москва, 2006.

СУЛАЙМАНОВ, Э. Киргизская традиционная металлообработка и ее этнографические параллели. *Советская этнография*, 1980, № 2, s. 92–102.

СЫЧЕВА, Н. С. *Народное декоративно-прикладное искусство Средней Азии и Казахстана.* Москва, 1980.

СЫЧЕВА, Н. С. *Ювелирные украшения народов Средней Азии и Казахстана XIX – XX веков.* Москва, 1984.

ТОМИНА, Т. Н. Ткани в одежде кочевых и полукочевых народов Средней Азии и Казахстана. In: ЛОБАЧЕВА, Н. П. – САЗОНОВА, М. В. (отв. ред.) *Традиционная одежда народов Средней Азии и Казахстана.* Москва, 1989.

ТОХТАБАЕВА, Ш. Ж. Семантика казахских украшений. *Советская этнография*, 1991, № 1, s. 90–102.

ТУРСУНАЛИЕВ, К. *Каталог вышивок Узбекистана XIX – XX вв.* Ташкент, 1976.

ТУРСУНОВ, Н. Из истории ремесленных цехов Средней Азии (на материалах ткацких промыслов Ходжента конца XIX – начала XX в.). *Советская этнография*, 1972, № 1, s. 110–118.

ТУРСУНОВ, Н. *Из истории городского ремесла Северного Таджикистана: ткацкие промыслы Ходжента и его пригородов в конце XIX – начале XX вв.* Душанбе, 1974.

ФАХРЕТДИНОВА, Д. А. *Ювелирное искусство Узбекистана.* Ташкент, 1988.

ФАХРЕТДИНОВА, Д. А. *Декоративно-прикладное искусство Узбекистана.* Ташкент, 1972.

ХОДЖАМУХАМЕДОВ, Н. *Turkmen chalylyary ve chaly öpümleri. Ковры и ковровые изделия Туркменистана.* Ашхабад, 1983.

- ХРАМОВ, В. (отв. ред.) *Türkmen zergärçilik sungaty halkymyzyň kalbunyň aýnasydyr. Туркменское ювелирное искусство*. Ашхабад, 2003.
- ЧВЫРЬ, Л. А. Ювелиры-ремесленники и местная художественная традиция в Таджикистане. *Советская этнография*, 1972, № 1, s. 39–51.
- ЧВЫР, Л. А. *Таджикские ювелирные украшения*. Москва, 1977.
- ЧЕПЕЛЕВА, В. *Казахский народный орнамент*. Москва, 1939.
- ЧЕПЕЛЕВЕЦКАЯ, Г. Л. *Сузани Узбекистана*. Ташкент, 1961.
- ЭРНАЗАРОВ, Э. *Ўзбекистон амалий санъати. Прикладное искусство Узбекистана*. Ташкент, 2003.
- ЯКОВЛЕВ, Г. П. (отв. ред.) *Народное декоративное искусство Советского Узбекистана*. Москва, 1955.
- A GUIDEBOOK: The Náprstek Museum of Asian, African and American Cultures*. Prague, National Museum, 2000.
- BERESNEVA, L. *The Decorative and Applied Art of Turkmenia*. Leningrad, 1976.
- ФАЙТ, Е. *Sřredoasijští národové zvláště v území ruském*. Praha, 1910.
- GIBBON, K. F. *Ikat: Splendid silks of Central Asia. The Guido Goldman Collection*. London, 1997.
- HARVEY, J. *Traditional Textiles of Central Asia*. London, 1996.
- HEJZLAROVÁ, T. *Umění a řemeslo Sřrední Asie – textil a šperk*. Praha: FF UK, 2014.
- HEJZLAROVÁ, T. – POSPÍŠILOVÁ, D. *Czech Travellers and Collectors in Central Asia (from the collection of the Náprstek Museum)*. Prague: National Museum, 2012.
- KALTER, J. *The arts and crafts of Turkestan*. London, 1984.
- КХАКИМОВ, А. – ГЮЛ, Е. *Boysun. Atlas of artistic crafts*. Tashkent, 2006.
- KODYM, S. *Dům u Halánků. Vzpomínky na Vojtu Náprstka*. Praha, 1955.
- KOTTNER, J. L. *Průvodce sbírkami Náprstkova českého průmyslového musea v Praze*. Praha, 1898.
- MAJER, J. Počátky musea Vojty Náprstka. In: *Sborník Národního musea v Praze*, 1956, roč. X, č. 3, s. 107–157
- MÜLLER, J. Přehled etnologických sbírek Náprstkova musea všeobecného národopisu v Praze. *Časopis Národního muzea*. Praha, 1940, roč. 114, č. 1, s. 118–124.

PUGACHENKOVA, G. – KHAKIMOV, A. *The Art of Central Asia*.

STONE, P. F. *The oriental rug lexicon*. Seattle, 1997.

TZAREVA, E. *Rugs and Carpets from Central Asia*. Leningrad, 1984.

ZAHRADNÍČEK, V. *Nástin dějin Náprstkova muzea*. Praha, 1985.

Elektronické zdroje

АСАДОВА, Х. Войлок в тюркском мире: история и современность. *San'at* [online]. 2010, no. 2 [cit. 2011-12-05]. Dostupný na WWW: http://www.sanat.orexca.com/rus/archive/2-10/khadidja_asadova.shtml.

АТАДЖАНОВА, Д. Кузнечное ремесло в Бухаре. *San'at* [online]. 2008, no. 1 [cit. 2010-02-15]. Dostupný na WWW: <http://www.sanat.orexca.com/rus/archive/1-08/kuzrem.shtml>.

АТАДЖАНОВА, Д. Ремесленный обряд "камар басте" (посвящение ученика в мастера) в Средней Азии. *San'at* [online]. 2009, no. 1 [cit. 2011-12-05]. Dostupný na WWW: http://www.sanat.orexca.com/rus/archive/1-09/dilyara_atajanova.shtml.

ГЮЛЬ, Э. Вышивки Шахрисабза. *San'at* [online]. 2002, no. 1 [cit. 2010-02-15]. Dostupný na WWW: http://www.sanat.orexca.com/rus/archive/1-02/history_art4.shtml.

ГЮЛЬ, Э. Ювелирное искусство Хорезма (К проблеме этнокультурных параллелей). *San'at* [online]. 2002, no. 2 [cit. 2010-02-15]. Dostupný na WWW: http://www.sanat.orexca.com/rus/archive/2-02/history_art3.shtml.

ГЮЛЬ, Э. Ювелирное искусство Бухары (к семантике форм). *San'at* [online]. 2003, no. 4 [cit. 2010-02-15]. Dostupný na WWW: http://www.sanat.orexca.com/rus/archive/4-03/history_art6.shtml.

ГЮЛЬ, Э. Сюзане Самарканда. *San'at* [online]. 2004, no. 3,4 [cit. 2010-02-15]. Dostupný na WWW: http://www.sanat.orexca.com/rus/archive/3-4-04/history_art9.shtml.

ГЮЛЬ, Э. К вопросу о генезисе амулетниц-тумаров [online]. In *Центральноазиатский исторический сервер*, с2006 [cit. 2009-01-10]. Dostupný na WWW: <http://www.kyrgyz.ru/?page=309>.

ИБРАИМОВА, Ж. – КУТУЕВА, Г. Каталог: Искусство восточного Памира [online]. Yak House: Проект «Сохранение традиционного ремесла из шерсти яка на Восточном Памире», 2011 [cit. 2012-06-25]. 47 s. (PDF). Dostupný na WWW:

< http://www.bactria.net/doc/the_eastern_pamir_art_catalogue-ru.pdf>

ИЛЬЯСОВ, Д. Среднеазиатская керамика в собраниях мира. *San'at* [online]. 2008, но. 3,4 [cit. 2010-02-15]. Dostupný na WWW: <http://www.sanat.orexca.com/rus/archive/3-4-08/jangar_ilyasov.shtml>.

ЛЕВТЕЕВА, Л. Золотое шитье Бухары. *San'at* [online]. 2003, но. 4 [cit. 2010-02-15]. Dostupný na WWW: <http://www.sanat.orexca.com/rus/archive/4-03/history_art9.shtml>.

НАРШАХИ, М. *История Бухары* [online]. Ташкент, 1897 [cit. 15. 11. 2011]. Dostupný na WWW: <<http://www.vostlit.info/Texts/rus12/Narsachi/pred.phtml?id=970>>.

ТОХТАБАЕВА, Ш. Художественный металл в бытовой среде казахов. *San'at* [online]. 2004, но. 1 [cit. 2010-02-15]. Dostupný na WWW: <http://www.sanat.orexca.com/rus/archive/1-04/history_art3.shtml>.

ТУРГАНБАЕВА, Ш. Цвето-орнаментальные категории как доминантная основа декоративно-прикладного искусства казахов. *San'at* [online]. 2009, но. 3 [cit. 2011-12-05]. Dostupný na WWW: <http://www.sanat.orexca.com/rus/archive/3-9/shakhizada_turganbaeva.shtml>.

CLAVIJO, R. G. de. *Embajada a Tamorlan* [online]. c2003 [cit. 10. 1. 2012]. Dostupný na WWW: <<http://www.biblioteca.org.ar/libros/71344.pdf>>.